

YOSH AVLOD ONGINI TARIXIY TAFAKKUR BILAN SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOY-FALSAFIY MASALALARI

Sh.Suyunov

SamDCHTI, Yoshlar bilan ishlash,
Ma'naviyat va ma'rifat bo'limi boshlig'i

Annotatsiya: Mazkur maqolada yosh avlodni tarixiy tafakkurini o'rganishga doir falsafiy qarashlar qiyosiy tadqiq qilingan. SHuningdek, tarixiy tafakkur shakllanishidagi ijtimoiy-ma'naviy omillar ochib berilgan.

Kalit so'zlar: tarixiy tafakkur, tarixiy ong, tarixiy bilish, tarix, o'zlikni anglashdan, milliy ruhda tarbiyalash

SOCIAL-PHILOSOPHICAL ISSUES OF FORMING THE MIND OF THE YOUNG GENERATION WITH HISTORICAL THINKING

Abstract: In this article, the philosophical views on studying the historical thinking of the younger generation are comparatively studied. Also, socio-spiritual factors in the formation of historical thinking are revealed.

Key words: historical thinking, historical consciousness, historical knowledge, history, self-awareness, education in the national spirit

Tarixiy tafakkur ongli, tajribali va bilimli ichki "stimul-vositalar" ning mahsulidir. Mohiyatan "tafakkur - ob'ektiv olam in'ikosining oliy shakli, tushunchalar, nazariyalar, narsa va hodisalarning muhim bog'lanish va aloqalarini aks ettirish, yangi nazariyalar, g'oyalar yaratish, bo'lajak jarayonlarni bashorat qilish kabilarda namoyon bo'ladigan faol jarayondir" [1]. Xullas, tafakkur kishining sub'ektiv faoliyatiga taalluqli tushunchalari, nazariy qarashlari, g'oyalaridir. Tarixiy tafakkur esa retrospektiv informatsiyalar ta'sirida shakllangan tushunchalar, qarashlar, g'oyalar yig'indisidir. Tarixiy tafakkur tasodifiy hodisa emas, u avlodlar o'rtasida kechadigan aloqalar, ijtimoiy munosabatlar jarayonida shakllana boradi va ushbu aloqalar, munosabatlar to'xtamaganidek tarixiy tafakkurning shakllanish jarayoni ham, to inson umrining oxirigacha to'xtamaydi

Mamlakatimizda milliy ma'naviyatini rivojlantirish, milliy til va madaniyatni taraqqiy ettirish, o'z-o'zini anglash, milliy his-tuyg'ular, g'urur, vatanparvarlikni kamol toptirish va mustahkamlash bilan ma'naviy xavfsizlikni mazmun, mohiyatini konkretlashtirish barkamol avlod tarbiyasida muhim o'rin egallaydi. O'zbek xalqining hozirgi milliy ma'naviyati va qadriyatlari o'tmish milliy ma'naviyatining davomi bo'lib ularga do'stlik, mehmondo'stlik, odamgarchilik, insonparvarlik, axloqiy teranlik, tadbirkorlik, fazilatlilik, saxiylik, xushmuomalalilik, jamoa ichida o'zini tuta bilishlik, hayolilik, sizlab muomala qilish, ozodalik, xushchaqchaqlik, xushfe'llik, mardlik, samimiylik, lutfi karamlilik, shirinso'zlik, tashabbuskorlik, ona-yurt va xalqiga muhabbatlilik, insoflilik, diyonatlilik, rostgo'ylik, halollik, oru-nomuslilik, to'g'rilik, rejalilik, poklik, sabr-andishalik, vazminlik, hojatbarorlik, ota-ona va kattalarni hurmat qilish, mehnatsevarlik, o'tmishga hurmat, insoflilik, iymonlilik, milliy g'urur, mustaqillikni qadrlash, vatanparvarlik, millatparvarlik va boshqa milliy, ma'naviy - axloqiy fazilatlar kiradi. Bulardan ma'lum bo'ladiki, o'zbek xalqida dunyo tan berib kelayotgan ajoyib insoniy fazilatlar, nodir urf-odatlar mavjud ekan.

Tarixiy tajriba, ananalarining meros bo'lib o'tishi bularning barchasi yangidan yangi avlodlarni tarbiyalaydigan qadriyatlarga aylanib qolmog'i lozim. Bizning madaniyatimiz butun insoniyatni o'ziga rom etib kelayotgan markaz bo'lib qolganligi tasodifiy emas. Samarqand, Buxoro, Xiva faqat olimlar va sanat ixlosmandlari uchungina emas, balki tarix va tarixiy qadriyatlar bilan qiziquvchi barcha kishilar uchun ziyoratgohga aylangan. Manaviy qadriyatlarning yana bir qudratli manbai ananaviy oila va qarindoshlik munosabatlari odobidan iboratdir. Kattalarni hurmat qilish, o'zaro yordamlashish kelajak avlod haqida g'amxo'rlik qilish hamisha uning asosiy qoidalari bo'lib kelgan. Afsuski, bu qadriyatlarga ham sovet davrida jiddiy putur etdi. Tarixiy tadqiqot shuni ko'rsatdiki ma'lum mafkura yoki g'oya bilan sug'orilgan metodologiya yoki ilmiy ish yillar o'tishi bilan o'z qadr-qimmatini yo'qotadi. Bunda tarix fani va tarixchilar ma'suliyati haqida fikr mulohazalari hamda aniq ilmiy-falsafiy konseptual mushohada qilishga va tarixni bundan ham aniqroq mohiyatini tasavvur qilish mumkin bo'ladi, chunki bu g'oya o'z ilmiy-falsafiy asosiga ega. Asos qilib tarix fanining metodologik ilmiy-nazariy asos va tamoyillarini ishlab chiqish hozirga kelib eng dolzarb muammolardan bo'lib turibdi. Xususan: "O'zlikni anglash tarixni bilishdan boshlanadi. Haqqoniy tarixni bilmasdan turib esa o'zlikni anglash mumkin emas"[2]. SHuning bilan bir qatorda, milliy-ma'naviy xavfsizlikni ta'minlash masalasida xushyorlik va sezgirligimizni, qat'iyat va mas'uliyatimizni yo'qotsak, bu o'ta muhim ishni o'z holiga, o'zibo'larchilikka tashlab qo'yadigan bo'lsak, muqaddas qadriyatlarimizga yo'g'rilgan va ulardan oziqlangan ma'naviyatimizdan, tarixiy xotiramizdan ayrilib, oxir oqibat o'zimiz intilgan umumbashariy taraqqiyot yo'lidan chiqib qolishimiz mumkin. Ayniqsa, yoshlarimizning ma'naviy tarbiyasida beparvolik va loqaydlik hukm sursa, eng dolzarb masalalar o'zibo'larchilikka tashlab qo'yilsa, o'sha erda ma'naviyat eng ojiz va zaif nuqtaga aylanadi. YOki aksincha qaerda xushyorlik va jonkuyarlik, yuksak aql-idrok va tafakkur hukmron bo'lsa, o'sha erda ma'naviyat qudratli kuchga aylanadi

Tarixiy bilishni va tarixiy tafakkur muammolarini bir mafkura doirasida hal qilib bo'lmaydi. Biron-bir tarix tadqiqotchisi, tarixga qanchalik real ob'ektiv yondashmasin bari-bir qadriyatli yondoshmasdan iloji yo'q bunga misol qilib quyidagi misolni ko'rsatish mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, tarixni anglash orqali kishida hayotni va o'zligini anglash qobiliyati shakllanadi. Ayniqsa, buyuk ajdodlarning vorislari bo'lgan, bashariyat taraqqiyotiga katta hissa qo'shgan millatga daxldor inson qalbida o'tmishini o'rganishga ehtiyoj kuchayadi. Uning milliy g'ururi mustaqil taraqqiyot yo'lini tanlagan yurt farovonligi uchun uni kamarbasta bo'lishga chorlaydi. Zero, tarix sahnalarida o'tmishi qora qilib ko'rsatilgan, ma'naviyati poymol etilgan, ma'rifatparvarlari tazyiq ostiga olinib, qatag'onga uchragan xalq va millatning asl tarixiy yuzini qayta tiklash, milliy merosini o'rganish, bugungi avlodlar zimmasidagi dolzarb vazifalardan biri sanaladi va jamiyatda tarixiy ong, tarixiy xotiraning rivojlanishi ushbu vazifaning sifatli va samarali bajarilishiga hal etuvchi omil sifatida xizmat qilishi mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Falsafa qisqacha izohli lug'at. - Toshkent: «SHarq», 2004. - B. 303
2. Jo'raev N. Tarix falsafasi. - Toshkent: «Ma'naviyat», 1999.-B 19.
3. Karimov S.K. O'rta Osiyo ijtimoiy-siyosiy fikrining dastlabki nazariy

manbalari. Samarqand, 1993. -B.5